

KRYSTYNA KRZYŻANOWSKA
*Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego
w Warszawie*

DORADZTWO ROLNICZE NA PRZYKŁADZIE DZIAŁALNOŚCI KÓŁ DORADCZYCH IZBY ROLNICZEJ W HANNOVERZE¹⁾

W drugiej połowie XX wieku gwałtowny rozwój gospodarczy w RFN doprowadził do zasadniczych zmian sytuacji w rolnictwie. Nastąpił szybki odpływ rolników i ich rodzin ze wsi do zawodów pozarolniczych. Wywołało to zjawisko niedoboru rąk do pracy. Równoległy szybki wzrost płacy roboczej sprawił, że koniecznością stała się substytucja pracy za pomocą trwałych środków produkcji. Rolnictwo zaczęło przekształcać się z systemu pracochłonnego na system kapitałochłonny. Jednocześnie zaistniała konieczność reorientacji zakresu działalności służb doradztwa rolniczego, a więc zaniechanie pierwszeństwa wzrostu produkcji na rzecz problemów ekonomiczno-organizacyjnych w gospodarstwie. Specjalizacja gospodarstw rolnych, jaka w tym czasie nastąpiła w rolnictwie, wywołała pojawienie się nowych problemów, rozwiązaniem których powinni zająć się specjaliści.

W zależności od występujących w poszczególnych landach specjalnych uwarunkowań i związanych z tym zróżnicowanych wymogów gospodarowania w rolnictwie, na terenie byłej RFN rozwinęły się różne formy organizacyjne działalności upowszechnieniowej. W landach południowej części RFN (Badenia-Wirtembergia, Bawaria, Palatyn Reński i Sara) służba doradztwa rolniczego podporządkowana została Ministerstwu Rolnictwa, jest więc to służba o charakterze państwowym i za działalność jej odpowiada odpowiedni rząd krajowy. Natomiast w takich landach jak: Szlezwik-Holsztyn, Dolna Saksonia, Północno-Reńska Westfalia służby doradztwa rolniczego skupione są w izbach rolniczych. Izby rolnicze stanowią organizacje (zrzeszenia) działające na podstawie publicznego prawa, są więc instytucjami zrzeszającymi zawodowe organizacje rolnicze,

(1) Artykuł został opracowany na podstawie informacji i materiałów zebranych w czasie pobytu na Uniwersytecie w Giessen

do których na zasadzie obowiązku należą rolnicy w rejonie działania danej izby rolniczej.

Oprócz państwowej służby doradztwa, zwłaszcza w północnej części RFN, istnieje ponadto służba doradztwa działająca w prywatnych organizacjach. Ma ona charakter dobrowolnych grup rolników zrzeszonych w grupach doradztwa lub innych związkach, których celem jest osiąganie postępu ekonomicznego dzięki funkcjonowaniu technicznego poradnictwa rolniczego.

1. Oferta doradcza kół doradczych Izby Rolniczej w Hannoverze

Koła doradcze działające w ramach Izby Rolniczej w Hannoverze tworzą właściciele gospodarstw rolniczych. Mają one formę prawną związku, który zatrudnia jednego lub więcej doradców. Członkostwo rolników jest dobrowolne. Ofertę doradczą w zakresie doradztwa marketingowego koła doradcze posiadają tylko dla gospodarstw będących ich członkami. Organizacją naczelną w stosunku do kół doradczych działających w ramach Izby Rolniczej w Hannoverze jest "grupa przedmiotowa doradztwa rolniczego, zarejestrowanego związku". W 120 kołach doradczych zrzeszonych jest 15800 gospodarstw rolniczych oraz 1450 gospodarstw warzywniczych i sadowniczych. Z gospodarstwami tymi współpracuje 148 doradców ogólnorolniczych oraz 11 specjalistów ds. warzywnictwa i ogrodnictwa. Gospodarstwa członkowskie zajmują powierzchnię 823 000 ha, a przeciętna wielkość jednego gospodarstwa wynosi około 52 ha użytków rolnych. Struktura gospodarstw zrzeszonych w kołach doradczych przedstawia się następująco: 12% stanowią gospodarstwa o powierzchni do 20 ha UR, 48% gospodarstwa 20-50 ha UR, 34% gospodarstwa 50-100 ha UR oraz 6% gospodarstwa ponad 100 ha UR, przy czym liczba gospodarstw poniżej 20 ha drastycznie zmniejsza się. Ponadto obserwuje się występowanie regionalnych różnic w strukturze gospodarstw rolniczych i tak np. w Kole Doradczym w Luneburg jest tylko 2% gospodarstw poniżej 20 ha UR, natomiast aż 39% stanowią gospodarstwa powyżej 100 ha UR.

Działalność doradcza kół doradczych koncentruje się wokół:

- a) doradztwa technologicznego w zakresie produkcji roślinnej i zwierzęcej,
- b) doradztwa ekonomiczno-organizacyjnego (analiza ekonomiczna gospodarstw oraz planowanie nowych gałęzi produkcji, biznes-plan),
- c) doradztwa marketingowego.

Sa to kluczowe zadania wszystkich kół doradczych, bez względu na regionalne systemy doradcze. W centrum zainteresowania doradztwa znajduje się gospodarstwo oraz dobrobyt ludzi w nim pracujących. Przy rozstrzyganiu specjalistycznych problemów nieodzowna jest fachowa pomoc specjalistów zatrudnionych w Izbie Rolniczej w Hannoverze. W ofercie doradczej kół doradczych

przewiduje się zarówno indywidualne, jak i grupowe metody pracy doradczej. Doradztwo realizowane przez koła doradcze dotyczy czterech obszarów, a mianowicie: doradztwa ekonomiczno-organizacyjnego, technologicznego, ogólnego oraz doradztwa przez telefon.

W ramach doradztwa ekonomiczno-organizacyjnego sporządza się w gospodarstwach roczne bilanse, które są podstawą analizy osiągnięć i popełnionych błędów. Następnie opracowuje się alternatywne rozwiązania oraz wskazuje priorytetowe inwestycje, w które należy ulokować zyski. Na szczególną uwagę, obok spraw podatkowych, zasługują przepisy dotyczące: zagospodarowania gnojowicy, ochrony przed szkodliwymi emisjami gazów do środowiska oraz ograniczenia skali produkcji w gospodarstwie. Często rolnicy sami poszukują odpowiedzi na w/w pytania. Doradztwo ekonomiczno-organizacyjne występuje często wymiennie z doradztwem technologicznym, które w przeważającej mierze realizowane jest telefonicznie. Jeśli problem jest złożony, wówczas ocenia się go na miejscu w gospodarstwie po zapoznaniu się z danym obiektem (polem, bydłem, budynkami itp.). W szczególnie trudnych przypadkach korzysta się z pomocy specjalistów.

W ramach doradztwa ogólnego mieszczą się rozstrzygnięcia dotyczące uregulowań prawnych i handlowych. Przy ścisłej współpracy ze Związkiem Rolników, Urzędem ds. Struktury Agrarnej, Powiatowym Oddziałem Izby Rolniczej opracowywane są następujące tematy: zagospodarowanie gnojowicy, wysokość kontyngentu na mleko, odłogowanie, dzierżawa, ekstensywna produkcja, ochrona środowiska itp.

Doradztwo na telefon jest szczególnym przypadkiem działalności doradców, przyjmuje coraz większy zasięg i ma coraz większą rangę wśród rolników. W związku z tym biura doradcze muszą być wyposażone w nowoczesne urządzenia telekomunikacyjne, a czas pracy doradców udzielających porad telefonicznych musi być ściśle określony. Na przykład w 1991r. doradca pracujący w Kole Doradczym w Luneburg odbył średnio 3 wizyty w gospodarstwie oraz udzielił 9 porad telefonicznych gospodarstwom zrzeszonym w kole doradczym. W sumie odbyło się 12 lustracji gospodarstw oraz udzielono 66 porad telefonicznych. Problemy rolników koncentrowały się w 65% wokół doradztwa ekonomiczno-organizacyjnego, a w 35% wokół doradztwa technologicznego. Ostatnio coraz większego znaczenia w przekazywaniu informacji członkom kół doradczych zaczyna nabierać doradztwo grupowe i masowe. Efektywność tych metod doradczych zależy w dużej mierze od doboru wysoko wykwalifikowanych wykładowców. Doradztwo masowe obejmuje: odczyty, seminaria, lustracje i wycieczki do gospodarstw. Koło Doradcze Luneburg współpracuje z innymi kołami doradczymi w tym powiecie. Współpraca ta polega na wspólnym organizowaniu seminariów, konferencji (4 rocznie), zebrań członków, jedno lub kilkudniowych wycieczek i lustracji gospodarstw. Raz w roku koło doradcze organizuje bal dla

swoich członków. Największą popularnością wśród rolników cieszą się odczyty, których tematy uwzględniają potrzeby i zainteresowania określonej grupy odbiorców.

Doradztwo grupowe znajduje zastosowanie przede wszystkim w rozwiązywaniu problemów technologicznych. Grupa nie powinna być zbyt duża, tzn. nie więcej niż 12-15 osób, wtedy można jej przydzielić doradcę specjalistę.

Szczególną formą pracy zespołowej jest „koło pracy”. Koło pracy składa się z rolników, których zainteresowania są zbliżone, a gospodarstwa mają ten sam profil produkcji. Przynależność do koła umożliwia wymianę doświadczeń zawodowych oraz porównywanie własnych gospodarstw z innymi. Warunkiem współpracy rolników jest ich pracowitość i szczerść.

W Kole Doradczym Luneburg istnieje 5 kół pracy:

- uprawy roli,
- kontrolowanej uprawy żyta,
- uprawy cebuli,
- porównywania gałęzi produkcji,
- obsługi komputera.

Kołem pracy opiekuje się doradca; bez doradcy współpraca zazwyczaj rozpada się. Każda grupa wybiera swojego rzecznika (reprezentanta) i jego zastępcę. Powinny to być osoby aktywne, zaangażowane w kierowanie grupą, ponieważ to właśnie one ustalać będą program działania (wybierać tematy dyskusji czy odwiedzin w gospodarstwie). Raz w roku jest „dzień otwartych drzwi”. Wtedy to do koła mogą wstąpić nowi członkowie lub powrócić ci, którzy wcześniej zrezygnowali. Koło pracy składa się z 15-25 osób, które powinny spotykać się 2-4 razy w roku.

2. Kształcenie i doskonalenie doradców współpracujących z kołami doradczymi

Przygotowanie kandydatów do zawodu doradcy trwa półtora roku i kończy się egzaminem. Obok kształcenia duże znaczenie ma doskonalenie zawodowe doradców. W tym zakresie koła doradcze współpracują z Izbą Rolniczą w Hannoverze. Doskonalenie odbywa się w formie seminariów. Centralną instytucją doskonalącą doradców jest Seminarium Doradztwa Rolniczego Dolnej Saksonii w Göttingen. Doskonalenie zawodowe w ramach Seminarium uzupełniane jest działalnością fachowych oddziałów i instytutów izby rolniczej. Głównym celem prowadzonych zajęć w ramach doskonalenia zawodowego jest uzupełnienie fachowych wiadomości, zdobycie nowych umiejętności oraz rozbudzenie innowacyjnego myślenia uczestników.

3. Finansowanie kół doradczych

Koła doradcze finansowane są ze składek ich członków oraz ze środków kraju związkowego (landu). Składkę członkowską wylicza się sumując opłatę podstawową oraz opłatę za każdy 1 ha UR. Aktualnie członkowie płacą opłatę podstawową w wysokości 150 DM oraz 5,5 DM/1 ha UR, co daje średnią roczną opłatę 660 DM od 1 członka. W Dolnej Saksonii aktualna dopłata z budżetu kraju związkowego wynosi 440 DM, bez tego rolnicy musieliby płacić średnio 1100 DM. Ponadto te koła doradcze, które posiadają biuro dla całej wspólnoty, otrzymują dodatkowo zasiłek do 50% na utrzymanie administracji.

Podsumowanie

Tak jak w przyszłości różnorodnie przebiegał będzie rozwój rolnictwa, tak zróżnicowane będzie doradztwo prowadzone przez koła doradcze. W działalności kół doradczych obok doradztwa marketingowego, istotną rolę spełniać będzie doradztwo technologiczne. Rolnicy coraz częściej będą musieli odpowiadać na pytanie, czy intensyfikować istniejącą produkcję rolniczą w gospodarstwie, czy też zdecydować się na uruchomienie dodatkowych źródeł dochodów w postaci różnych działalności pozarolniczych (np. przetwórstwa rolno-spożywczego czy bezpośredniej sprzedaży z gospodarstwa). W rozwiązywaniu tych trudnych problemów uczestniczyć będą doradcy, którzy pomogą rolnikowi w podjęciu optymalnej, najmniej ryzykownej decyzji.